

СЕКЦІЯ « ФІЛОЛОГІЯ »

Підсекція загального мовознавства і прикладної лінгвістики

УДК 811.161.1'276.16

СУЧАСНА ЛІНГВОПЕРСОНОЛОГІЯ: РІВНІ, ОДИНИЦІ І КАТЕГОРІЇ

А. П. Загнітко

Лінгвоперсонологія – розділ мовознавчої науки, яка вивчає мовну особистість у її цілісності. *Мовна особистість* – це сукупність усіх мовних здібностей і реалізацій особистості, де мовна особистість має два основних концептуальних виміри – однопersoнологійний і поліpersoнологійний. Перший репрезентує окрему мовну індивідуальність в усьому обширі її виявів – часовому, просторовому, еволюційному, культурно-естетичному, соціумному, лінгвокультурологічному та ін. Мовна особистість у своєму становленні проходить два основні етапи *лінгвоіндивідуаційних виявів*: 1) *зовнішньopersoнологійний*, коли спонтанно формовано потенціал мовних здібностей як самостановлення індивідуальності через зміцнення «Я», виділення власної основної функції та домінувальної настанови, розвиток своєї «маски», через яку активізується сам індивід, пристосовується до вимог соціуму; 2) *внутрішньopersoнологійний*, у який найактивнішою постає «посвята у внутрішню дійсність», функційно навантаженим є поглиблене самопізнання і водночас пізнання людської природи. У цей період піддавано внутрішньому аналізу усе раніше пізнане й накопичене, формовано цілісну картину самоусвідомлення, внутрішнього та зовнішнього зв'язку з Всесвітом, усталеною світобудовою. У перший період лінгвоіндивідуації особистість напрацьовує достатні ресурси для реалізації, самовпізнання та досягнення відповідного рівня впізнаваності

У лінгвоперсонології функційно актуальними постають *принцип системності* і *принцип контрастивності*. На першому ґрунтовано цілісність опису лінгвоперсони, для чого опрацьовувано модель опису з послідовним аналізом сукупності чинників і параметрів, мотиваторів та індексаторів мовної реалізації особистості. Значущим постає також диференціювання вербальної та невербальної величин мовної особистості. Другий принцип забезпечує адекватний аналіз лінгвоперсони на основі зіставлення, що забезпечує належне коментування тих чи тих особливостей мовної поведінки особистості, її вияви в різні періоди життя та у відповідних соціумних середовищах, реалізацію комунікантом моно-, бі- чи полілінгвальних інтенцій.

До основних категорій лінгвоперсонології належать *категорії персони, лінгвоперсони, персоналізм* як основні. Категорія персони і/або лінгвоперсони охоплює дослідження її потреб з охопленням із п'яти бінарних основ (за Г. Мюреєм): 1) первинної (потреби тіла) – вторинні (психогенні) потреби; 2) відкритої (припустима у свідомості) – латентні (витіснювані зі свідомості) потреби; 3) фокальної (пов'язана з конкретним об'єктом) – дифузні (не залежать від конкретних об'єктів) потреби; 4) проактивної (реакція на внутрішні чинники) – реактивної (реакція на чинники

середовища); 5) ефективної (зорієнтованої на результат) – процесуальної (зорієнтованої на процес) – модальної (зорієнтованої на досконалість результату). Вагомим є студіювання останньої основи, в межах якої основною одиницею аналізу є *тема*, що визначає і комунікативну поведінку особистості, і концептуальний простір, і вербальні стереотипи та ін. Розпізнавання тем, їх діагностування вимагають дослідження усього мовного простору особистості, встановлення чинників потенційної реалізації/нереалізації комунікативних настанов, тактик, інтенцій і стратегій (здебільшого – це відсутність підтримування сім'ї, опікування та ін.; за Г. Мюреєм, преси) мовної особистості. «Єдина тема – це зазвичай одиничний стереотип зв'язаних потреб і пресів, видобутий із інфантильного досвіду, що надає смислу і зв'язності більшій частині поведінки індивіда» (Hall C.S. Theories of Personality / C.S. Hall, G. Lindsey. – N.-Y: John Wiley and Sons, 1970. – Pp. 23).

Лінгвоперсонологійні студіювання охоплюють розгляд закономірностей реалізації у вербальній та невербальній комунікативній практиці особистості Его, Супер-его, Альтер-его та ін., розкриття їх еволюції та наповнюваності, регулярності, співіснування в різні періоди життя лінгвоперсони.

У межах лінгвоперсонології необхідно диференціювати *загальну лінгвоперсонологію, лінгвокультурну та лінгвокогнітивну персонологію, соціумну лінгвоперсонологію, лінгвоперсонологію самореалізації та самоствердження. Загальна (фундаментальна) лінгвоперсонологія* вивчає поняттєво-термінологійний апарат, студією різні типи мовних особистостей, напрацьовує моделі розгляду таких особистостей. *Лінгвокультурна персонологія* досліджує вплив національної та інших культурних середовищ на мовну особистість, визначення значущості тих чи тих лінгвокультурних кодів в еволюції мовної особистості, а також розглядає функційну специфіку концептів в індивідуально-мислинневому просторі особистості. *Соціумна лінгвоперсонологія* зорієнтована на діагностування впливу соціуму на мовну особистість, а також встановлення соціумних стратів у мовленнєвому просторі особистості. Соціумний страт завжди є регулярним, здебільшого він відбиває усталені моделі соціумної оцінки, кваліфікації, класифікації і т. ін. тих чи подій, фактів, явищ, осіб, поведінкових моделей. Соціумний страт постає опертям формування відповідних лінгвосоціумних стратів, що набувають статусу узусних реалізацій, їх відтворення є регулярним та обов'язковим. Підтвердження таких лінгвосоціумних стратів можна простежити на формуванні та функційному навантаженні певних прецедентних феноменів (*Однак найбільші проблеми християн зосереджуватимуться в місцях, описаних у Біблії: 2013-й стане одним із найскрутніших років у історії Христової віри на Близькому Сході* (Тиждень. – 04.01.2013)), їх функційному навантаженні. Вони часто стають маркерами лінгвосоціумних портретів. Не менш значущим є і студіювання корпоративних груп, у межах яких відбувалося становлення мовної особистості, її самореалізація та самовияви (пор., наприклад, вплив лінгвокорпоративної групи на лінгвопортрет особистості, вибір мови у мовленнєво-комунікативних інтенціях). Для лінгвоперсонології самореалізації та самовияву істотним постає дослідження усіх просторових, часових, соціумно-корпоративних, культурно-естетичних та інших чинників, що впливають на самодостатність мовної особистості та ін. Лінгвоперсону можна розкрити через аналіз її мовного маскування (модус *persona*), розгляд її внутрішньої сутності (студіювання дискурсивних практик – модус *per se*), вивчення лінгводуховного стану, ціннісних орієнтувань (модус *perzon*), простеження єдності світів і реалізації мовної особистості в інших (модус *персонального*).

Моделювання мовної особистості має ґрунтуватися на усіх її дискурсивних практиках, звуковому чи письмовому реальному наповненні останніх, що дає змогу встановити найбільш значущі модуси реалізації лінгвоперсони. Водночас такого зразка студіювання уможливорює діагностування співвідношення модусів лінгвоперсони з її потребами, етапом лінгвоіндивідуації та розкриття активного, напівактивного,

пасивного чи прямого, опосередкованого впливу лінгвосередовища на мовну особистість. Лінгвоіндивідуації мають внутрішню і зовнішню мотивацію, з-поміж яких перша завжди корелює з тим первинним середовищем, у котрому відбувається становлення первинної лінгвоперсони. Зовнішня ж мотивація співвіднесена з тим впливом, який здійснює мовне середовище на лінгвоперсону, зумовлюючи необхідність формування відповідного зразка маскування, диференціювання *Его* як самовияву.

Дослідження лінгвоперсонології є перспективним, оскільки відповідає суспільним і соціальним запитам і зорієнтоване на співвідношення особистості і корпоративної групи, комунікативної спільноти, уможлиблює не лише констатацію наявних закономірностей реалізації мовної особистості, а й створення технологій захисту та самозахисту мовної особистості від різноманітних інформаційних впливів, мовної та комунікативної агресії та ін.

УДК 811.161.1'276.16

СУЧАСНА СОЦІУМНА ЛІНГВОПЕРСОНОЛОГІЯ : ЛІНГВОСОЦІУМНА МОТИВАЦІЯ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Н. Г. Загнітко

Як розділ мовознавчої науки лінгвоперсонологія зосереджує основну увагу на аналізі мовної особистості, охоплюючи окремого індивідуума та увесь народ. Такий підхід зумовлює відповідно і необхідність встановлення різновидів індивідуалізацій кожної з них і визначення закономірностей їх становлення, еволюції, функційного статусу та ін. Традиційне зосередження уваги на структурі мовної особистості з виокремленням «1) **нульового – вербально-семантичного (лексикону мовної особистості)** з відповідним фондом лексичних та граматичних засобів, які особистість використовує під час створення тих чи тих текстів (дискурс мовної особистості, що охоплює різножанрові й різностильові комунікативні одиниці); 2) **лінгвокогнітивного (тезаурусу мовної особистості)** – простежуване бачення об'єктивного світу (система знань про світ); <...> 3) **мотиваційного (ярусу діяльнісної комунікації мовної особистості)**, що виявляє особистісний прагматикон (система стратегій, тактик, намірів, мотивів, настанов, життєво-ситуативних домінант, виявлювана в процесі творення текстів та в їхньому змісті» (Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни [Текст] / Анатолій Панасович Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – С. 346) ярусів дає змогу схарактеризувати основні тенденції розвитку лексикону лінгвоперсони, ускладнення мовленнєво-ментального наповнення та простежити мотиваційні риси її комунікативної діяльності. Водночас поза увагою залишаються основні тенденції становлення мовної особистості з визначенням таких характерологічних компонентів: мовленнєві потреби та мовленнєві запити, реагування на соціумні виклики, вплив родинних стосунків на активізацію / пасивізацію мовленнєвої діяльності особистості, формування стійкого та змінного компонентів мовленнєвої реалізації персони та ін. Заявлені завдання можна вирішити з урахуванням нерівнорядної мовленнєвої діяльності особистості, вивчення усього обсягу дискурсивних практик, застосуванням відповідного теоретико-методологічного підґрунтя.

Сучасна лінгвоперсонологія, за твердженням А. П. Загнітка (Загнітко А. П. Категорійний і парадигмальний простір сучасної лінгвоперсонології [Текст] / Анатолій Панасович Загнітко // *Studia Linguistica* : зб. наук. праць / Редкол.: І. О. Голубовська